

Kovács István / SZOBOR-TRIPTICHON SZERVÁTIUSZ TIBOR MŰTERMÉBEN

[1] Élet-bálványsor

A kezdet: megvilágosodás – a megvilágosodás: eredendő bűn... Fénnyel faragott eperfarönk – tartósítja a kézmeleg élet: fejkendős Madonna a Húsvét-szigetek pogány szobrai között... Fénnyel faragott eperfarönk: öröklétre piramisolt fáraófeleség a homokkal kockává csiszolt sötétben... Fénnyel faragott eperfarönk: sztyeppék sírhalmain vigyázó kunbabák szögeznek az éjszaka est-kiűszöbére a holdat... Arcok. Egy és ugyanazon emberarc – szemek letakart tükrében sorjázó arcvonások. A szerelem örökkévalóság-sejtelem-arca. A magzatát oltalmazó édesanya életfa-arca. Fiát az időszámítás keresztjéig kísérő istenanya arca. A középkori szent lángszempillákkal hunyorgó glóriaabroncs-arca. A forradalmak géniuszának álomálarcos arca. A háborúban eltűnt férjéért sírokat feltúró hitves megistenült vakondok-arca. A huszadik század megégetett, kitépelt fogú piéta-arca – szögesdróttal fésült hajkoszorúban... A megnémult idő zene-arca. A túlvilág búzamszetű szemével néz reánk az élet. Az élet búzamszetű szemével nézünk a túlvilágba. Arcunk – kezdetek élével kifaragott napkorong. Kelünk a szemhatár mögött és mögötte a szemhatárnak nyugszunk... A kihűlés: élet-éltető áramlás – túlról nézve.

A felmelegedés: halál-éltető dermedés – a túlonról nézve. Életnek életével éljél...

[2] Kolozsvári Krisztus

A döbbenet – rögeivel kitöltheti az ember szívét, csöndjével bezúzhatja a dobhártyát, maró savával megvakítja a sötétben tapogató ujjbegyet. Pillanatai, percei, órái, napjai, évei, évtizedei eláraszthatják a szülővárost: a házakat, iskolákat, templomtornyokat, dombok háromszögellési pontjait, kilátóit és az Ararát hegyére menekültek tanyáját. A múlt és a jövő, az idő és az időtlenség egyéni és közösségi döbbenete – jelenidőnkben, jelenlétünkben. Egy többszörösen újraépült házban. Templomcsarnok-műteremben. Kolozsvári Krisztus a mészakőtégglákból emelt fehér fal előtt. Az idő és a tér kiterített kártyalapjai – az örökkévalóság megfelfedhetetlen rácsrajzolata előtt. Mindegyik elvetett kockára, egymáson épülő lapra más és más jel kínálkozik. Hányat ismerhetünk meg belőlük? Mennyi vár megfajtásra? Mintha száz- és száz-ezer ujjlenyomat érdesítene Krisztus hátterét, a feltámadásra váró leplet. Siratófalunkat. Száz- és százezer mutató- és gyűrűsujj a halál mészakockáiban. Száz- és százezer megdermedt szemefehérje a haláltábor fehér csempéin. Mondjuk: Treblinkában. (Korlátlan a választék!) Ahol a fürdőnek

álcazott siralomcsarnokban megszámlálhatatlan lelket zsúfoltak össze. S hogy minden lélegzetvételnél helyet kihasználjanak, az emberfejekkel kirakott tömeg tetejébe gyermekeket préseltek. A Biblia kisdedeit. Aztán bekapcsolták a motorokat. Még elavult módon; kipufogógázzal öltek. Azóta szennyezett a víz és olthatatlan a szomj. Azóta parancsolja a felebaráti szeretet, hogy vegyük számba, tartsuk számon gyilkosainkat. A rögtÖNzőket, akiket sürget az idő. Akik idő hiányában nem tudnak olyan álszentül békés helyzetet teremteni, hogy a „nemkívánatos elemek” – emberek, családok, közösségek – létüknek ÖNkezüikkel vessenek véget. Így vagy úgy, de fölszámolják ÖNmagukat, vagyis: fölszámolóldjanak. Ehhez – alapfeltételként – el kell tiporni még a szentjánosbogárnyi reményt is, ki kell siklatni az évszakokat, rács mögé kell dugni a napot. Ehhez – alapfeltételként – idő kell, amazonasi idő... és hordaléka: a türelem. Az idővel-emberáldozók mindenki másét felülmúló sátáni ÖNBizalma és pontos, a rögtÖNzők sikerein alapuló ravaszdi számvetés, és persze gyomor: sajátágosan emésztő hajlam kitenyészése. Ez is percre készséget feltételez, mégha éveket, évtizedeket kell is várni. Percre kész cselekvő kivárást. És lehetőséget. Teret. Országos, földrésznyi, világtájolt arénát. Tétlenül vak és tetterekészen elvakult nézősereggel. A rögtÖNző gyilkosok és az idővel-emberáldozók örök biztatója, szemforgató drukere: a KözÖNy. Azoknak, akik Treblinkában öltek, mindenük volt, csak idejük nem. Eszeveszetten, percnyi pihenés nélkül gyilkoltak. ÖNKént és kéjjel. De ezt a kéjt az idővel-emberáldozók tudják csak igazán kiélni. Van rá idejük, hisz embertelenül hosszú „előjáték” vezet kiszemelt áldozatuk feláldozásához, feláldozódásához. A rögtÖNző gyilkosokat sürgette az idő, az egyre sűrűbben érkező és mind hosszabb vagon sor. A rögtÖNző gyilkos tudta, hogy öl. Az idővel-emberáldozó úgy tesz, mintha semmi köze se lenne, például a vonatsínen szétarabolt, a tüzemeletes ház tövében fekvő, a gáztűzhely csapjait megnyitó, nyakába kötelet vető áldozatához. Az idővel-emberáldozó tulajdonképpen csak akkor leplezi le magát, amikor lemond – többnyire – távirányított ritusáról, amikor türelmét veszíti, mert valamilyen oknál fogva őt is sürgeti az idő. Áldozatfelöltje meg az istenek se akar áldozat lenni. Áldozatként is élni akar. Még a legnagyobb reménytelenségben is reménykedni mer. Vagy talán, mert van bátorsága felfedezni idővel-emberáldozója komolykodó maszkiában a rögtönző gyilkos vigyori ábrázátát, szembe fordul vele... (Mint az a treblinkai fogoly, aki a halála előtti pillanatban kést vágott rögtÖNző gyilkosába.) Az idővel-emberáldozó ilyenkor nem tehet mást, mint börtönbe csuk, ahol – az udvar hullafoltos szegletén kívül – immáron egy bármikor átalakítható fürdőcsarnok is van.

A börtön azonban, ameddig börtön, mégiscsak élet, kegyelmi állapot, a halál elnapolása. Ezért csak a végszükség szorítójában szabad nyitjához (vagyis zárjához) folyamodni. Mert roppant veszélyes. Az idővel-emberáldozó ugyanis türelmét és időérzékét veszítve könnyen rögtÖNző gyilkossá válhat, s ezután már nem nehéz leleplezni, hogy valójában is az. Mert az idővel-emberáldozó fejét csóválja, szemét forgatja, részvétet nyilvánít, mossa kezeit. Csak magában örvend, adminisztrál. Tudja: türelem halált terem. A rögtÖNző gyilkos becsukta a fürdőcsarnok falába épített csapóajtókat, mint kezdeteknél a vagonokéit. A rögtÖNző gyilkos szívesen szemléltetne a fürdőben füstbe fulladók halálát. A puskkalövés nyomán elvágódó, lapáttal péppé vert fejű, csizmasarokkal széttíport torkú, bikacsökkel agyonvert áldozatok látványát már unta. Szerette volna látni, hogyan öl, az élet terét miként tölti ki a füst, amit gyermekkorában oly szívesen szippantott be az automobil után szaladva. De a júdásablakon át se látott semmit. Mindent eltakart a sötét, de nem a halál fölött gomolygó füsté, hanem egy test sötétje. A fémlemezekből, fém-szálakból, fémkönyvekből összeforrasztott Krisztusé. Amikor kinyitották a falnagyságú csapóajtókat, hogy a holtakat a bulldózerekkel vájt sáncokba dobálják és leöntsék mésszel vagy elégessék, a csempe-szemektől villogó csarnokban csak Krisztust látni. Mintha minden porcikája egy-egy megszenesedett emberi lélek volna: egymáshoz és egymásba égve, torzulva, dermedve, inasodva, simulva, csavarodva, csontosulva, gömnyedve, olvadva, csordulva, görcsösülve, tapadva, horgadva, tekeredve –: lényegülve... Mint tömegsírban az ember, mint elemészett könyvtárakban, képtárakban, levéltárakban, iskolákban, templomokban a pernyévé lett szellem. Kolozsvári Krisztus a történelem élő és legyilkolt áldozataiból

teremtődött. Minden volt-van-és-lesz megnyomorított életből és igaztalan halálból. Ezért ne képzeljétek mögé keresztet. Nem tud föltámadni. Élő halott. Nézzétek arcát. Behunytt szemmel szemléljétek. Míg a korona alatt, a sáncok mélyéből szemetek föl nem izzik.

[3] A kőből faragott . . .

Szivedre boronafogakkal kiverett csikorgó henger gördült. Átütötte a kintornás halál verkli-tüskéje. Át, mint Krisztus kinyíló öklét a sorozatban kovácsolt szög, vagy szájtáti atomrobaj teremtésünk esetlen emlékezetét, a csöndet. A megalázó ország és a honvágyadban újraterezt haza senkeiföldjén állunk, általad gazdagon, s „tele bőrdönddel” megraboltan. A védtelenség mészakőtarlóján imbolygó Ω: a Próféta kihült ekhós szekere távolodik . . . , por vagy porhó kavargó nyomán. Visz valakit. Utolsó szónak. Lejegyezhetetlen visszhangunknak. Sehol egy fatörzs, fűtorzsa, feszületcsont a múlt magasfeszültségű drótjaival bevonalmazott tájon, a tehetetlenség kottalapján. Mibe kapaszkodjék vajon az ember, ha öngyilkos hangjegy lehet csak megüszkösödött ökle, s úgy csügged alá az égen, hogy nem tudni: pokolra, mennybe jut-e. Egy elmeszesedett hang az emberiség duhajul rothadó lélegzetében. Kibontva belőle koponyád. Vonalaiban és szellemében hűséges arcodat – nem valami miatt, hanem valakiért – remegő kéz érintgette mészakőbe. Oltalmazó mozdulatait elnyelte szemed mélyének odaátja: az űrt is átütő kettős kráter. A megalázó és az álmaidban teremtett világ világának senkeiföldjén állunk. Lehajtott fejjel . . .

Steven Beller / A MODERN VILÁG BÖLCSŐJE: KÖZÉP-EURÓPA?

Nyugat-Európában napjainkban igen nagy az érdeklődés Közép-Európa iránt. A Lengyelországban, a Magyarországon és a többi környező államban lezajlott forradalmi változások után tudomásul kellett venni, hogy újra létrejöhet egy egységes, kelet-nyugati megosztottság nélküli Közép-Európa. Ez a lehetőség egyszerre ijesztő és izgalmas. Félretéve mindenfajta geopolitikai lelkesedést, jelenleg az érdeklődés középpontjában a közép-európai kultúra áll, ennek sem annyira a jelene, mint inkább nevezetes múltja. Az 1900-as évek közép-európai kultúrájának igazi jelentősége az az eszme, hogy a modern kultúra Európá szívéből fakadt.

Steven Beller a fiatal angol történész-eszmetörténész nemzedék tagja. Évekig foglalkozott a bécsi zsidóság történetével és kultúrájával. Kutatásai nyomán 1989-ben jelent meg *Vienna and its Jews* című monográfiája. Itt közölt tanulmányát lapunk felkérésére írta.

Ez a kultúrtörténészek által megfogalmazott állítás néha kizárólag Bécsre vonatkozik, de gyakran kiterjesztik Prágára és Budapestre is. A „Mitteleuropa” eszméjének hirdetői nagyra értékelik a három város által határolt terület kulturális vívmányait, és egyik elsődleges feladatuknak tartják a hajdani kulturális kapcsolatok helyreállítását révén az egykori, közép-európai kulturális